

Тереебут дойдуга ыткүй буор.

Күн, уу юнна салғын. Бу маньк баий хас биирдии ийэгэн тусгут обобо, киңи буолан орго дойдуга олорон аянарыгар айылбатан айылыннаба. Амма буоругар тереебут киңи итчиник кэрэ айылбаттан айыллыбыг курдук. Ол да иинин биниги айылбабыт – тулахсугта диэхтини олох та – быллыбаг. Биниги айылбабыт – Остуоруяа дойдуга.

Сааски күн унаан, ылааран, учугээс сурдээх буоллаба. Кинизэх остуоруяа дыбарына да тэнээстэгт курдук. Биниги Аммабыт Маган хаардаах сыйныларын, унугрота көбөрүмтүйэн көстөр хайаларын үргүн күн уотун күөнүгээр кулумурдуур кэрэ көстүүлэрэ барыга кини дуучыны ииннэн. Оо, кэрэ да дойд – бу Амма барахсан! Бастакы нуургунун, бастакы көтөр кэлигэ күнду да буоллаба кини барахсанга. Сааски хаар - ууллан, Амма банинаабы урэхтар курустаал гаас таммах уларын суурдэн, эдийидэригээр кыыс Аммаба күргүемнээхтик күттэхтарына көмүел мунаустан "ортогоходуна", "улахан уу" дийн аттанан, дьону-сэргэни. Уердэрин угустук истэрбит. Ити уйгубыйнг угынан биниги отгонор ходуналарбыт, мэчириэнгээх хочолорбут нүүлсүүлэллэр. Ол Амма суннүүгээр олорор дьонгэ-сэргээ төхөөх үерүүнү-көлүүнүн албанарын кили сагтан тыльнан элээт.

Күрээгэй барахсан ити ньургуннаах добуун урдугээ кейсалтынга уйдаран көтө-дайа, дьиробиний туйдабына, ханык тэбэр сурхтээх улууяа сыйтай, улугхуруй? Күргүемнээх сааски ўлэхамнаас ортуудава ол. Сааски ыны, былдьваныктаах күннэр. Ити уяара-кэйэрэ биллибээт баанынларга көмүс тураах сииги күнгэллэр барахсанга ама улс сух буюу дуу? Сурхтээх эрэ буюу огорооччулар эрдэгэн бэлэмзэнэллэр уонна күргүемнээх

Улени сабалылылар. Ол ынны ынэр, сир тиэр чөрдээх илин-ник баий хас биирдии ийэгэн тусгут обобо, киңи буолан орго дойдуга олорон аянарыгар айылбатан айылыннаба. Амма буоругар тереебут киңи итчиник кэрэ айылбаттан айыллыбыг курдук. Ол да иинин биниги айылбабыт барахсан тугунаан эмэтулахсугта диэхтини олох та – быллыбаг. Биниги айылбабыт – Остуоруяа дойдуга.

Сааски күн унаан, ылааран, учугээс сурдээх буоллаба. Кинизэх остуоруяа дыбарына да тэнээстэгт курдук. Биниги Аммабыт Маган хаардаах сыйныларын, унугрота көбөрүмтүйэн көстөр хайаларын үргүн күн уотун күөнүгээр кулумурдуур кэрэ көстүүлэрэ барыга кини дуучыны ииннэн. Оо, кэрэ да дойд – бу Амма барахсан! Бастакы нуургунун, бастакы көтөр кэлигэ күнду да буоллаба кини барахсанга. Сааски хаар - ууллан, Амма банинаабы урэхтар курустаал гаас таммах уларын суурдэн, эдийидэригээр кыыс Аммаба күргүемнээхтик күттэхтарына көмүел мунаустан "ортогоходуна", "улахан уу" дийн аттанан, дьону-сэргэни. Уердэрин угустук истэрбит. Ити уйгубыйнг угынан биниги отгонор ходуналарбыт, мэчириэнгээх хочолорбут нүүлсүүлэллэр. Ол Амма суннүүгээр олорор дьонгэ-сэргээ төхөөх үерүүнү-көлүүнүн албанарын кили сагтан тыльнан элээт.

Күрээгэй барахсан ити ньургуннаах добуун урдугээ кейсалтынга уйдаран көтө-дайа, дьиробиний туйдабына, ханык тэбэр сурхтээх улууяа сыйтай, улугхуруй? Күргүемнээх сааски ўлэхамнаас ортуудава ол. Сааски ыны, былдьваныктаах күннэр. Ити уяара-кэйэрэ биллибээт баанынларга көмүс тураах сииги күнгэллэр барахсанга ама улс сух буюу дуу? Сурхтээх эрэ буюу огорооччулар эрдэгэн бэлэмзэнэллэр уонна күргүемнээх

бийнги тапталлаах Аммабыт бийнээстэгт курдук. Биниги Аммабыт Маган хаардаах сыйныларын, унугрота көбөрүмтүйэн көстөр хайаларын үргүн күн уотун күөнүгээр кулумурдуур кэрэ көстүүлэрэ барыга кини дуучыны ииннэн. Оо, кэрэ да дойд – бу Амма барахсан! Бастакы нуургунун, бастакы көтөр кэлигэ күнду да буоллаба кини барахсанга. Сааски хаар - ууллан, Амма банинаабы урэхтар курустаал гаас таммах уларын суурдэн, эдийидэригээр кыыс Аммаба күргүемнээхтик күттэхтарына көмүел мунаустан "ортогоходуна", "улахан уу" дийн аттанан, дьону-сэргэни. Уердэрин угустук истэрбит. Ити уйгубыйнг угынан биниги отгонор ходуналарбыт, мэчириэнгээх хочолорбут нүүлсүүлэллэр. Ол Амма суннүүгээр олорор дьонгэ-сэргээ төхөөх үерүүнү-көлүүнүн албанарын кили сагтан тыльнан элээт.

Күрээгэй барахсан ити ньургуннаах добуун урдугээ кейсалтынга уйдаран көтө-дайа, дьиробиний туйдабына, ханык тэбэр сурхтээх улууяа сыйтай, улугхуруй? Күргүемнээх сааски ўлэхамнаас ортуудава ол. Сааски ыны, былдьваныктаах күннэр. Ити уяара-кэйэрэ биллибээт баанынларга көмүс тураах сииги күнгэллэр барахсанга ама улс сух буюу дуу? Сурхтээх эрэ буюу огорооччулар эрдэгэн бэлэмзэнэллэр уонна күргүемнээх

олорорбут хомолголоох. Амма барахсаны кэрэ эйзэ заповеднига он горон, турристар түүлгэлэрийн Тойон сэргэлэрийн тобуоручу туроруобу/н. Ол буюу эдээ дими Индигир, Халым, Лена Дьонноро, тундара Уткукэннээх балыксыгтара, та-банттара түмсээр түүлгэлээрэ. Кинилэр, ама, сириэхтэрэ дуо Амманы? Мин санаабар, Саха сирин түүнитэрэ манна кэлэн синнанан, дууналара иэйэн, олобу оссө талтаан дойдулары гар тенних этилэр.

Амма – У сугла, тыын сүолбут. Саас ахсын асплыт-тандаслыгт унан унаарыллан устан кэлэрэ – ама харгыстынна дуо? Уу чычаныран, баржалар урккүүстар хонуктарыгар кыайан биниэхэтийэ кэлбээт буоллупар. Чаардаан, Амма суннүүгээр кыстырда түбэлзэлэрэ сух буолбатах. Ити курдук Амма айылбабын харыстаабат, кинини мунгура сух алдьатар буоллахтына, бу олхогтут тын сугла олох да мэлийэригээр тийээр. Научнай экспертизын Амма экологияг гар огорторуг дийн Амма общеественона 1988 сүлтган Саха Республикийн Правительствотготган көрдөнөр, турорсар да, түмүк кестүбээт. Итини олоххокилэрэргэ, бынаарарга уольдьаста буолбатах дуо? Дээ ол кэннитэн наука тугу этеринэн тыннаахтар олорор олохторун араангачылан хаалтаран баран, ордугун септөөхтүк норуут ханаайыстыбагар түннэхажа баара. Ону ким да угтарбат.

Остуоруяа дойдуга – Күн Амма – Уйэлэргэн үйэлэргэ чадынчилэгээр түүк. Оннук кэрэ, нарын, намчы. Салгына ыраачын, буунурук күйаанын, түүнгүүт сөрүүнүн! Дьэнгэкир-дьэнгэкир Амма уута минийгээн, ыраачын, экэ-ханнга түнэлэвьан. Саха сирийн барыг өргүүтэн тобуоруан ийнини ингэрийнэлэригэр айылбаттан аналлаах. Итини кэлэн манна чэгийн-чэбик доорбуйяны, дуунаба истин Ольга ИВАНОВА-СИДОРКЕВИЧ, Саха Республикийн культууратын түүмээш түнээгээ.

АММА – ОСТУОРУЯА ДОЙДУГА

"КЭХТИЙНДИЧИЙН
БЫЛЫГЫ Аммам"